

۴- برای زندگی خوب و با سعادت افراد در انتخاب همسر چه نکاتی را مورد توجه قرار دهند تا زندگی با دوام داشته باشند؟ درس ۲

آرامش در خانواده

۱- منظور از خانواده متعادل چیست؟

در درس گذشته با وظایف و ارزش‌های خانواده آشنا شدید. (اگر خانواده‌ای بتواند وظایف خود را به خوبی انجام دهد، می‌توان از آن به عنوان خانواده‌ای مطلوب یاد کرد) ^۱ به عکس ^۲ وقتی خانواده نتواند وظایف خود را به خوبی انجام دهد، دچار آسیب شده است. در چنین حالتی، رابطه خانواده با دیگر نهادهای جامعه نیز دچار مشکل می‌شود و در نهایت، آسیب به همه جامعه سرایت می‌کند. ^۲ اولین گام در راه تشکیل یک خانواده سالم، دقت در انتخاب همسر است.

۲- اگر خانواده نتواند وظایف خود را به خوبی انجام دهد چه آثار زیان باری خواهد داشت؟

شروع زندگی مشترک ۳- انتخاب صحیح همسر چه نتیجه‌ای دارد؟

^۳ یکی از عواملی که موجب سازگاری و آرامش در خانواده می‌شود، انتخاب صحیح همسر است. اگر افراد در انتخاب همسر بر معیارهای نادرستی تکیه کنند، مثلاً فقط زیبایی ظاهری یا ثروت همسر خود را در نظر بگیرند، احتمال اینکه در زندگی خانوادگی با شکست روبه‌رو شوند افزایش می‌یابد. ^۳ برای زندگی خوب و با سعادت، افراد باید در انتخاب همسر به تناسب و همگونی خود با طرف مقابل توجه کنند. هر چه افراد از نظر اعتقادات دینی، فرهنگ، اخلاق، روحیات و وضعیت خانوادگی با همدیگر هماهنگی داشته باشند، زندگی‌شان با دوام‌تر است. ^۴ از دیدگاه اسلام، مهم‌ترین عاملی که باید در همسرگزینی به آن توجه کرد، ایمان و اعتقادات دینی افراد است. ^۵ اسلام همچنین بر اصالت خانواده تأکید کرده است؛ یعنی، فردی که به عنوان همسر انتخاب می‌شود، در خانواده‌ای صالح و اهل ایمان و تقوا پرورش یافته باشد. ^۶

۶- منظور از اصالت خانواده چیست؟

اگر جوانان همسر خود را با همفکری و حمایت خانواده‌ها انتخاب و از تجربه‌های آنان استفاده کنند، از بروز بسیاری از ناسازگاری‌ها جلوگیری می‌شود.

۵- از دیدگاه اسلام مهمترین عاملی که در همسرگزینی باید مورد توجه قرار گیرد چیست؟

سازگاری زن و شوهر در خانواده ۷- وظیفه زن و شوهر پس از ازدواج، در خانواده چیست؟

یکی از مهم‌ترین اهداف ازدواج، برقراری آرامش و محبت بین زن و شوهر است. ^۷ پس از ازدواج، زن و شوهر یاور هم بوده و سعی می‌کنند با همدلی و کمک به یکدیگر، محبت و آرامش را در خانواده برقرار کنند. یک همسر خوب، باید وظایف و مسئولیت‌های خود را به خوبی شناخته و علاوه بر انجام دقیق آنها، شریک زندگی خود را نیز در انجام مسئولیت‌هایش، یاری کند. ^۷

۸- از نظر پیامبر اکرم (ص) در چه صورت خداوند زن را مورد بخشش و رحمت خود قرار می‌دهد؟

۹- حضرت علی (ع) درباره سفارش پیامبر (ص) درباره کمک مرد به همسرش در خانه چه فرموده است؟

^۹ روزی پیامبر ﷺ به خانه ما آمد. همسر من فاطمه علیها السلام مشغول آشپزی بود و من هم مشغول کمک در کارهای خانه بودم. پیامبر فرمود: هر مردی که در کارهای خانه به همسرش کمک کند، مانند فردی است که شب را مشغول عبادت بوده است. ^۹ امام علی علیه السلام

جامع الاخبار، ص ۱۰۲

^۸ هر زنی که به زندگی خود برسد و آن را سر و سامان دهد، خداوند او را مورد لطف و رحمت خودش قرار می‌دهد. ^۸

پیامبر ﷺ
امالی شیخ طوسی، ص ۶۱۸

۱۰- از نظر روانشناسان چند فرزندی چه مزایایی دارد؟

فرزندان، گرمابخش خانواده

یکی از عواملی که موجب امنیت و ثبات خانواده و گرمی و نشاط آن می‌شود، وجود فرزندان است. برخی روان‌شناسان معتقدند که خانواده‌هایی که چند فرزند دارند (تجربه اجتماعی شدن و رشد اجتماعی کودکان افزایش می‌یابد. در این خانواده‌ها، کودکان هم‌بازی دارند و رقابت‌ها و بازی‌ها و دعواهای کودکانه و همچنین الگوبرداری از رفتارهای خواهر و برادر شکل می‌گیرد. همچنین، افرادی که برادر و خواهر دارند، در آینده از لذت ارتباطات وسیع‌تر خانوادگی و حمایت و محبت برادر و خواهر محروم نمی‌شوند و فرزندان نیز از داشتن عمو و خاله و دایی و عمه، برخوردار خواهند بود. (۱۰)

در فصل چهارم با پیامدهای کاهش رشد جمعیت و سیاست‌های جمعیتی* که برخی کشورهای جهان برای افزایش فرزندآوری اتخاذ کرده‌اند، آشنا شدید. در دو دهه اخیر، در کشور ما نرخ باروری کل* همواره سیر نزولی داشته است و این کاهش، تهدیدی برای کشور محسوب می‌شود؛ زیرا کشور با خطر پیری و جایگزین نشدن جمعیت روبه‌رو خواهد شد.

حقوق و تکالیف والدین و فرزندان

همان‌طور که با تشکیل خانواده، حقوق و تکالیفی بر روابط زن و شوهر حاکم می‌شود، با تولد فرزندان نیز حقوق و تکالیف متقابلی بین والدین و فرزندان به وجود می‌آید.

۱۱- رسول خدا (ص) در مورد تکالیف پدر و مادر نسبت به

فرزندانشان چه فرموده‌اند؟

۱۱) به فرزندان احترام بگذارید و با آداب و روش پسندیده با آنها معاشرت کنید. (۱۱)

رسول خدا ﷺ

بحار الانوار، ج ۲۳، ص ۱۱۴

۱۲) و به پدر و مادر نیکی کنید. اگر یکی از آن دو یا هر دو آنان به سالخوردگی رسیدند و این در حالی است که نزد تو هستند، (کوچک‌ترین) سخنی که نشانگر ناراحتی و رنجش است به آنان مگو و با پرخاشگری آنان را از خود مران و زیبا و شایسته با آن دو سخن بگو. از سر عطف و دلسوزی با آنان مهربان و فروتن باش و بگو پروردگارا همان‌طور که آنها مرا در کودکی پرورش دادند (و با من مهربان بودند) به آن دو رحم کن. (۱۲)

سوره اسراء، آیات ۲۳ و ۲۴

قرآن کریم

۱۲- طبق آیات ۲۳ و ۲۴ سوره اسراء و وظایف فرزندان نسبت به پدر و مادر چیست؟

۱۳- اطاعت از والدین چگونه باید باشد؟

پدر و مادر مکلف اند سرپرستی کودک را به عهده بگیرند و نیازهای مادی و معنوی او را رفع کنند. فرزندان نیز نسبت به پدر و مادرشان وظایفی دارند و باید در هر حال، به آنها احترام بگذارند. فرزندی که پدر و مادر از او راضی نباشند، از رحمت خدا دور می‌شود^۳ اطاعت از والدین، رعایت اخلاق خوش و خودداری از بی‌احترامی به آنها در هر شرایطی واجب است^۳ اطاعت از والدین تنها در صورتی جایز نیست که به گناه و نافرمانی از خدا دستور دهند.

چگونه می‌توانیم ارتباط بهتری با اعضای خانواده داشته باشیم؟

۱۴- دلیل اختلاف نظر یا ناسازگاری بین والدین و فرزندان چیست؟

وجود اختلاف در نظر و سلیقه فرزندان با یکدیگر یا با والدین، تا حدی طبیعی است^۴. این اختلاف نظر یا ناسازگاری، به دلیل آشنا شدن فرزندان با محیط و گروه‌های مختلف در جامعه است که ممکن است دارای هنجارها و ارزش‌هایی متفاوت با خانواده باشند^۴ اما همین اختلاف نظرها اگر به خوبی مدیریت شود، می‌تواند به رشد فکری و انسجام بیشتر اعضای خانواده کمک کند. یکی از عواملی که می‌تواند ناسازگاری‌ها را کاهش دهد، ایجاد رابطه صحیح و مناسب اعضای خانواده با یکدیگر است.

فرض کنید که برای شما مشکلی در خانواده پیش آمده است. به منظور ایجاد یک ارتباط خوب با دیگر اعضای خانواده و شروع یک گفت‌وگوی صمیمی تا حل شدن مشکل میان شما و پدر و مادر عزیزتان یا خواهر و برادر مهربانتان، موارد زیر می‌تواند شما را کمک کند: **۱۵- چگونه می‌توانیم ارتباط بهتری با اعضای خانواده داشته باشیم؟ ۴ مورد**

۱۵) ۱- هنگام ایجاد مشکل در خانواده، باور داشته باشیم که بسیاری از مشکل‌ها با ارتباط و گفت‌وگوی صحیح قابل حل شدن هستند. حتی هنگامی که مشکل خاصی نیز میان ما و اعضای خانواده وجود ندارد، سعی کنیم وقتی را برای صحبت با آنها و شنیدن حرف‌هایشان اختصاص دهیم، مخصوصاً والدینمان که ما عزیزترین افراد برای آنها هستیم.

۲- در هنگام صحبت مخصوصاً با پدر و مادر، حتماً احترام آنها را حفظ کنیم.

۳- برای ارتباط صحیح با دیگران، پیام‌هایمان را به شکل کامل منتقل کنیم. یعنی مشکلمان را دقیق و کامل بیان کنیم و احساس خودمان را نیز نسبت به آن، مطرح کنیم.

۴- شرایط شنونده را در نظر بگیریم؛ مثلاً وقتی که فرد مقابل خسته است یا الان وقت کافی ندارد یا ذهن او به شدت به مسئله دیگری مشغول است، مشکل خودمان را مطرح نکنیم.

۵- هنگامی که عصبانی یا شدیداً ناراحت هستیم، صبر کنیم تا کمی آرام شویم، سپس با اعضای خانواده صحبت کنیم.

۶- هنگام ارتباط، از مسخره کردن، تحقیر و طعنه زدن اجتناب کنیم. این امر سبب می‌شود تا شنونده ناراحت شده و دیگر به خوبی و دقت به حرف‌های ما گوش نکند.

۷- سعی کنیم قبل از مطرح کردن مشکل، به راه حل‌های متفاوت فکر کنیم و آنها را پس از طرح مشکلمان، پیشنهاد دهیم.

۸- در مسائل و مشکلات جدی، از فرد بزرگ‌تر خانواده، مانند والدین یا برادر یا خواهر بزرگ‌تر، کمک بگیریم.

۹- مشکلات و مسائل خانواده خودمان را، تا جای ممکن در خانه حل کنیم و از بازگو کردن آنها به دیگران خودداری کنیم.

۱۰- در موارد نیاز و حل نشدن مشکل میان اعضای خانواده، حتماً از صاحبان تجربه و بزرگ‌ترهای فامیل و یا مشاوران

متعهد و متخصص نیز استفاده کنیم.

۱۱- صبر و توکل به خدا، یاری رسان ما در تمام مسائل و مشکلات احتمالی ما در زندگی است.

۱۲- باور داشته باشیم که خانواده مان، دلسوزترین و گرم‌ترین کانونی است که در آن بوده و خواهیم بود و همیشه همه اعضای

خانواده را مانند اعضای یک پیکر و یاری‌رسان هم، بدانیم. (۱۵)
فعالیت ۳) تجربه اجتماعی شدن و رشد اجتماعی کودک کاهش می‌یابد- در این خانواده‌ها کودکان همبازی ندارند، رقابت‌ها و بازی‌ها و دعواهای کودکان و همچنین الگوبرداری از رفتارهای خواهر و برادر شکل نمی‌گیرد- و کودکان مجبور هستند همواره با افراد بزرگسال در ارتباط باشد- این کودکان در آینده از لذت ارتباطات وسیع‌تر خانوادگی و حمایت و محبت خواهر به برادر محروم می‌شود- و فرزندان نیز از داشتن عمو و خاله و دایی و عمه برخوردار نخواهند بود

گفت‌وگویی مشاور مدرسه با دانش‌آموزان درباره حقوق و تکالیف والدین و فرزندان

فعالیت

۱- کاربرگ شماره (۱۵) را انجام دهید.

۲- در کلاس، به گروه‌های دو یا سه نفره تقسیم شوید. سپس با نظارت و راهنمایی معلم خود، هر گروه یک مشکل فرضی را تصور کند. در هر گروه، یک نفر نقش مادر یا پدر و دیگری، نقش فرزند یا فرزندان را بر عهده بگیرند. با توجه به توصیه‌های بیان شده در این درس برای ایجاد یک گفت و گوی صحیح، سعی کنید مشکل را با گفت و گو حل کنید. پس از اجرای هر گروه در کلاس، دیگر دانش‌آموزان پیشنهادات خودشان را درباره آن اجرا و به اشتراک بگذارند.

۳- به نظر صاحب‌نظران، تک‌فرزندی چه پیامدهای نامطلوب فردی و اجتماعی دارد؟

۴- کاهش نرخ باروری در کشور ما در آینده چه پیامدهای نامطلوبی در اقتصاد یا جامعه خواهد داشت؟ دست کم به سه مورد اشاره کنید. پیری و افسردگی جامعه- کاهش نیروی فعال و جوان و کاری- انقطاع نسل جامعه بشری- ضعیف شدن کشور از لحاظ نیروی نظامی و دفاعی

مدیریت مشکلات و حوادث غیرمنتظره در خانواده

زندگی خانوادگی، یک دوره طولانی از ازدواج تا پایان عمر را دربرمی‌گیرد که علاوه بر شیرینی‌ها و خاطرات ماندگار خود، ممکن است همراه با مشکلات گوناگون از قبیل بیکاری، فقر، بیماری شدید و طولانی، فوت یکی از اعضای خانواده یا معلولیت کودک باشد

و شرایط دشواری را برای خانواده به وجود بیاورد و حتی ارکان خانواده را دچار تزلزل کند. (۱۶)

۱۷- خانواده‌ها هنگام برخورد با مشکلات چه وظایفی دارند؟ (۱۷) در چنین مواقعی، اعضای خانواده باید با توکل به خدا، صمیمیت و همکاری بین خود را بیشتر کنند و با در پیش گرفتن صبر و

شکیبایی و دعوت یکدیگر به صبر، این مشکلات و حوادث را مدیریت کنند و نگذارند که خانواده دچار بحران شود و آسیب ببیند. (۱۷)

موقعیت‌های ۱ و ۲ و ۳ را بخوانید. در هر یک از آنها خانواده‌ها برای مقابله با مشکلات چه تدبیرهایی اندیشیده‌اند؟

۲

... دو سال پیش، پدر بزرگ من فوت کرد و مادر بزرگم تنها ماند. به دلیل پیری و بیماری، او دیگر نمی‌توانست در خانه تنها بماند و کارهایش را خودش انجام بدهد. پدر و عموهایم با همفکری برای حل این مشکل برنامه‌ریزی کردند. آنها قرار گذاشتند که در هفته به نوبت به مادر بزرگ سر بزنند و خریدهای او را انجام دهند. هر شب نیز یک نفر در خانه او بخواهد. پدرم همیشه می‌گوید: «ما هم روزی پیر می‌شویم و به کمک نیاز داریم.» ما سعی می‌کنیم با محبت کردن و احترام گذاشتن به مادر بزرگ او را خوشحال کنیم. مادر بزرگ هم، همیشه دعای خیرش را بدرقه راه ما می‌کند.

۱

... پسردایی من نادر، دچار معلولیت است و برای انجام دادن کارهای روزانه مشکلاتی دارد. دایی من و دیگر اعضای خانواده او این موضوع را پذیرفته‌اند و می‌دانند که برای مقابله با این مشکل، باید بیشتر تلاش و همکاری کنند. آنها با صبوری در انجام کارهای روزانه به نادر کمک می‌کنند. در تفریح‌ها و سرگرمی‌هایشان او را مشارکت می‌دهند و نمی‌گذارند اعتماد به نفسش ضعیف شود. من روحیه عالی آنها را تحسین می‌کنم و از صبوری‌شان درس می‌گیرم.

۳

خانواده‌ای را در نظر بگیرید که در آن پدر بنا به دلایلی دچار مشکلات اقتصادی شده است و با وجود تلاشی که می‌کند، درآمد کافی ندارد و نمی‌تواند هزینه‌های زندگی را به خوبی تأمین کند. به نظر شما در این شرایط وظیفه اعضای خانواده چیست؟ اعضای خانواده باید چه تغییری در سطح توقعات و خواسته‌های خود به وجود آورند؟

۱۸- واژه صله ارحام به چه معناست؟

صِلَةُ أَرْحَامٍ

در دین اسلام به صله ارحام سفارش و امر شده است (واژه «صِله» از وصل گرفته شده و به معنای اتحاد و پیوستگی است و «ارحام» یعنی خویشان و نزدیکان).^{۱۸} صله ارحام از آن دسته واجباتی است که فواید زیادی در آن نهفته است. در اسلام، کمک کردن به ارحام و خویشاوندان نسبت به دیگران اولویت دارد.^{۱۹} منظور از صله ارحام این است که افراد به دیدار خویشاوندان خود بروند و از یکدیگر خبر بگیرند. البته صله ارحام تنها به دید و بازدید خلاصه نمی‌شود و این دید و بازدیدها باید با مهر و محبت توأم باشند. باید دقت کنیم که وسایل ارتباطی مانند تلفن یا پیامک یا ... ما را از دیدار حضوری فامیل‌هایمان، محروم نکند. کمک مالی به خویشاوندان نیز جزء صله ارحام محسوب می‌شود.^{۲۰} (در مواردی که افراد نذری دارند یا می‌خواهند زکات یا صدقه و ... بدهند، اگر در بین خویشاوندان آنها نیازمندی وجود داشته باشد، باید او را بر دیگران مقدم بدانند).^{۲۰}

۱۹- منظور از صله ارحام چیست؟

۲۰- در دادن نذری و زکات و صدقه چه کسانی در اولویت قرار دارند؟

فعالیت ۶) زیاد مهر و محبت بین اقوام -خبردار شدن از احوال یکدیگر هم چنین مشکلات هم- اثرات مثبت

روحي و رواني فعالیت

۵- اگر مواردی از مدیریت درست مشکلات و حوادث در خانواده خود یا خویشان و آشنایان سراغ دارید، در کلاس بیان کنید.

۶- فواید صله ارحام برای خانواده‌ها چیست؟

۷- اصل دهم قانون اساسی در انتهای درس ۲۲ را بخوانید. چرا چنین اصلی را در قانون اساسی کشور ما قرار داده‌اند؟

۸- چگونه بیمه شدن اعضای خانواده در امور مختلف می‌تواند به رفع مشکلات و آرامش بیشتر خانواده‌ها کمک کند؟ با راهنمایی معلم چند نمونه بیان کنید.

فعالیت ۸) چون هیچ جامعه‌ای بدون خانواده امکان رشد و شکوفایی وجود ندارد و دین اسلام

برای خانواده ارزش زیادی قائل شده است